

*Eerste van 2 vieringen over het boek
'Slowfood, broodnodige gesprekken over het Onze Vader'*

voorbereid door Joke Visser en Theo van der Grefth

Inleiding

In mei vorig jaar las ik een artikel in *De Verdieping van Trouw* van Claartje de Kruijff, theoloog des vaderlands destijds.

Ze schreef over de vergeelde boekenlegger die ze in het bijbeltje van haar oma vond, het bijbeltje dat zij bij zich had in het Jappenkamp.

Hoeveel mensen hebben die woorden wel niet gelezen, het gaf die vrouwen in het jappenkamp kracht. Wat leeft er dan toch in die woorden?

Behalve de persoonlijke band met dit gebed ziet Claartje de Kruijff ook de maatschappelijke waarde. Ze wilde onderzoeken hoe weer ruimte gevonden kan worden voor thema's die we vaak wel bespreken in onze eigen kring, maar veel minder buiten onze "bubbel". Ze wilde dit onderzoeken via onze verhouding tot dit onze vader. Onze Vader he, niet Mijn Vader.

Ze nodigde zes mensen uit om met elkaar via een briefwisseling 1 regel van het Onze Vader te verkennen. Een rabbijn, een islamdeskundige, een katholiek theoloog en twee protestantse theologen.

Wij vonden deze briefwisselingen heel mooi en heel. Voor deze viering kozen wij het gesprek tussen islamdeskundige Enis Odaci en predikante Marije Hage over de regel: en vergeef ons onze schulden zoals ook wij vergeven onze schuldenaars.

We keken naar de verschillende woorden die gebruikt zijn in de vertalingen van de Bijbel en naar een ons bekende interpretatie vanuit het Aramees.

Lezingen:

Genade overwint altijd, dat overwint elk oordeel.

Ik lees uit de Naardense vertaling:

Mattheus 6 : En vergeef ons onze schulden zoals wij vergeven hebben wie ons iets schuldig zijn.

Lukas 11: En vergeef ons onze schulden want ook zelf vergeven we al wie in de schuld staat bij ons.

Klotz: Maak de koorden van fouten die ons vastbinden los zoals wij de strengen loslaten waarmee we anderen aan hun schulden binden.

Wie moet dan wie vergeven?

Overweging (1):

Bij de lezing valt onmiddellijk – en dat is niet nieuw – op hoe wonderlijk de woordkeuze is. Vergeef ons, want. Vergeef ons zoals. Alsof God moet doen zoals wij het doen.

Deze bede klinkt mij nu in de oren als: Gun mij zelf wat ik aan anderen wil geven.

Wat zeggen twee mensen uit twee verschillende tradities over zo'n zinsnede?

Ik lees een paar fragmenten voor:

Marije Hage: Ik vind de kern van deze regel: dat je jezelf liefhebt, in die zin vind ik de regel uit het Onze Vader niet compleet. Er zou ook bij moeten staan dat we onszelf mogen vergeven, Het is een groot cadeau als je niet naar jezelf kijkt vanuit schuld of schaamte. Ik

noem mezelf zo vaak: stom wijf, of sukkel, loser, dat soort termen. Zo'n negatief zelfbeeld wordt soms ook gevoed door religie. Begrijp jij dat Enis?

Enis Odaci: Schuld is in religieuze termen heel lastig. Ik associeer God met zijn meest geliefde naam: de Barmhartige en Genadige, wij zijn altijd in beweging, aan het leren met vallen en opstaan.

Ik zou zeggen vergeef ons onze keuzes, het begrip voor onze pogingen en dat vraag je dan aan je medemens en niet aan God

Andermans fout of schuld is gekoppeld aan jouw fout of schuld. Waar was jij al die tijd? Je had naast die persoon moeten staan. Het woord schuld is een gemeenschapsding, er zit een appel in op jezelf.

Hage: dat vind ik mooi, we moeten dus altijd kijken naar de balans tussen schuld en vergeving.

Onaci: als je van schuld een relatie maakt wordt vergeving ook een relatie tussen mensen. Al worstelend moeten we eerst vrede hebben met onszelf voor we de beweging naar een ander kunnen maken.

tot zover citaat.

Mij raakte vooral wat Onaci zegt: waar was jij? Stond je naast die persoon toen hij/zij jou benadeelde? Wie moet wie vergeven? Het bracht me terug bij eerdere vieringen rond de verhalen van Martin Buber: Bij jezelf beginnen. Is wat ik zeg aan woorden over vergeving of: zand er over vrij. Is de gift "om niet"? Of verwacht ik van die ander eenzelfde gift terug?

Hage zegt: eerst jezelf liefhebben, jezelf vergeven. Onaci zegt: zo creëer je ruimte om de beweging naar een ander te maken. Dan kan die ander je ook beter horen.

Ook in de grotere maatschappelijke samenhang speelt dit "beginnen bij jezelf", in de politiek van nu, in de grote klimaatvraagstukken waar voortdurend zwarte pietten naar anderen worden uitgedeeld en fakenieuws zorgt voor boosheid en ongerustheid. Ook in het voelen van samenhang met alles wat leeft is het van een grote bevrijding als er uitgegaan wordt van deze relatie, er staat heel, heel veel op het spel. in het groot en in het klein

Hoe lees ik nu die regel: Vergeef ons onze schulden want.. of zoals.... Wie is de geadresseerde van dat gebed. Mijn innerlijk zelf? Vergeef mij zeg ik dan tegen mezelf want dan kan ik anderen vergeven of in ieder geval innerlijk ruimte scheppen.

in de voorbereiden haakten we ook aan bij de aramese interpretatie: herstel de hartenband. Het gebed bevestigt nogmaals dat ons oorspronkelijk bestaan helder en onbelast is, verbonden aan de schepping. Wij kunnen bestaan dankzij wederzijds vrijlaten, met elke ademhaling die wij doen.

ik eindig met het citaat van Onaci: genade overwint alles zegt hij, want dat is zo relaxed.

Wat is dan nodig? Daarover straks meer. We zingen nu eerst: Zegen onze oren, onze ogen, onze handen.

(Joke)

Overweging (2):

Wat mij betreft is de de strofe "vergeef ons onze schulden, zoals wij onze schuldenaars vergeven" de meest gecompliceerde in het Onze Vader. Schuld en vergeving kun je bekijken vanuit verschillende invalshoeken:

Jezelf vergeven

Je kunt je schuldig voelen over het feit dat je iets verkeerd of stoms hebt gedaan. Je hebt iemand beledigd in je boosheid, je hebt een hele foute opmerking gemaakt. Kortom je schaamt je voor je

gedrag. We kunnen onszelf lang straffen en in een schuldgevoel blijven hangen. Het is soms lastiger onszelf te vergeven dan een ander te vergeven.

Zou het helpen als we, datgene wat we van onszelf betreuren dat we gedaan hebben niet benoemen als zonde, fout of verkeerd, maar als een onfortuinlijk gedrag, dat geen bijdrage heeft geleverd aan ons gevoel en behoefte? We kunnen ook onze aandacht volledig richten op de onvervulde behoeften en gevoelens die ontstaan als we iets niet naar onze zin hebben gedaan en dat betreuren. Het is een ervaring van spijt, maar spijt waarbij we kunnen leren van wat we hebben gedaan, zonder onszelf de schuld te geven.

De ander vergeven

Ik trof in Trouw een interessant artikel aan van Annejet van der Zijl. De kern van dit artikel was, dat als je blijft hangen in woede en boosheid over iets wat je is aangedaan, het soms kan helpen je af te vragen of de oordelen die je had, van waaruit die woede is ontstaan, wel klopten. Het is kwetsbaar om vastgeroeste meningen en overtuigingen los te laten, maar er is een wereld te winnen als dat lukt. Als voorbeeld verwijst zij naar Annie M.G. Schmidt, over wie zij een biografie heeft geschreven. Annie werd vroeger veel gepest, dat haar jarenlang minderwaardige gevoelens en verlamme schaa mte bezorgde. Zij besloot van die rottige herinneringen iets heel anders te maken, namelijk een komische film. Lijkt mij niet eenvoudig, maar zij kon, ongetwijfeld door haar rijke fantasie, in haar hoofd een andere film maken, waarmee ze prettiger door kon leven.

Het onvergeeflijke vergeven

Vergeven van schulden wordt bijna onmogelijk als het om onvergeeflijke daden gaat. Zoals wij vergeven onze schuldenaren, is dat niet het vragen van het onmogelijke aan hen die geleden hebben onder genocide, zoals in de tweede wereldoorlog en verschillende oorlogen daarna zoals in Rwanda, de Balkan oorlog, de oorlog in Syrië. Toen Mandela president werd van Zuid Afrika, zag hij het als zijn belangrijkste taak om te voorkomen dat er door begrijpelijke woede en haat, een gewelduitbarsting zou komen. Dit heeft geleid tot het oprichten van de waarheidscommissie waar slachtoffers hun verhaal konden doen tegenover hen die de wreedheden en vernederingen hadden gepleegd. Persoonlijke amnestie werd alleen toegekend als de persoon in kwestie de volledige waarheid zou onthullen over zijn of haar misdaden begaan onder de apartheid.

Vorige week hield Sisonke Msimang, dochter van een Zuid-Afrikaans vrijheidsstrijder, de Mandela lezing in Amsterdam. Zij bewondert Nelson Mandela, maar plaatst naast zijn boodschap van verzoening een aantal kanttekeningen.

In Trouw zegt ze hierover:

“Ik denk dat het beter was geweest als Mandela, binnen de grenzen van geweldloosheid natuurlijk, een groter aantal emoties had toegestaan. Er bestaat immers een groot verschil tussen boos zijn en wraak willen nemen. Nu hield de verzoening in dat zwarte Zuid-Afrikanen minder boos moesten zijn, in plaats dat witte Zuid-Afrikanen openlijk hun excuses moesten aanbieden. De verantwoordelijkheid voor het helen van de natie kwam zo bij de zwarte slachtoffers te liggen en niet bij de witte Zuid-Afrikanen die de racistische misdaden begingen. Helaas is dit een patroon dat je overal in de wereld ziet: als jullie zwarten nu iets minder boos doen, dan gedragen witte mensen zich heus wel wat meer inschikkelijk.”

We mogen in ieder geval vaststellen, dat de pijn veroorzaakt door het apartheidsregime nog steeds doorwerkt en niet ineens over is na het afsluiten van waarheidscommissie.

Svenja FlassPöhler een duitse filosofe schreef een boek over vergeving. Toen ze veertien jaar was werd ze verlaten door haar moeder. In het filosofie magazine zegt zij over vergeven: Vergeven is een proces dat nooit afgesloten wordt. Als je ooit iets ergs is aangedaan kun je niet zeggen: nu heb ik vergeven en alles is goed. Vergeven is een vorm van niet-doen, je ziet, af van vergelding, en dat afzien is een vorm van onthouding die geldt zolang ze wordt volgehouden.. Het vindt niet plaats op een moment maar voltrekt zich door de tijd. Vergeven bevrijdt je uit een fixatie.

Aldus Svenja FlassPöhler.

Vergeven is een proces wat van twee kanten komt. Het begint met rouwen over hoe het heeft kunnen gebeuren aan beide kanten, om uiteindelijk te kunnen werken aan het helingsproces. Met dit in gedachte ontstaat er misschien iets meer begrip voor de zwarte pieten discussie en de regelmatig terugkerende aandacht voor het slavernijverleden en koloniale oorlogen.

(Theo)